

A Nyugat-dunántúli Operatív Program fenntarthatósági elemzése

Melléklet „A fenntartható fejlődés érvényesítése a fejlesztéspolitika mindennapi gyakorlatában” tanulmányhoz

A Nyugat-dunántúli Operatív Programra 2007-2013 között 152,77 Milliárd Ft. állt rendelkezésre az alábbi – prioritások szerinti- megoszlásban:

Prioritási tengely	A prioritás kerete (Milliárd Ft)	Százalékos megoszlás
1. Regionális gazdaságfejlesztés	23,49	15,38%
2. Turizmusfejlesztés – Pannon Örökség megújítása	36,09	23,63%
3. Városfejlesztés	29,08	19,04%
4. Környezetvédelmi és közlekedési infrastruktúra	30,65	20,07%
5. Helyi és térségi közszolgáltatások infrastrukturális fejlesztése	27,94	18,29%
6. TA (Technikai segítség)	5,50	3,60%
Összesen:	152,77	100,00%

Az alábbiakban a program céljainak megvalósítása érdekében meghatározott 5 szakmai prioritás végrehajtásának tapasztalatait foglaljuk össze.

A projektkiírásoknál érvényesített általános fenntarthatósági elvárások

Valamennyi pályázati kiírásra kötelezően használandó Környezeti fenntarthatósági útmutató került kialakításra. Ennek értelmében a fenntarthatósági szempontokat a projekttevékenység minden fázisában, tehát a tervezési- és kivitelezési működtetési/ fenntartási szakaszában, illetve a projekt tevékenység felhagyásakor is érvényesíteni kellett. A szempontok nem tartalmaznak jogilag kötelező tevékenységeket – viszont az egyes konstrukciókban mind a projekthez, mind a szervezethez kapcsolódó szempontok körében kötelező előrelépést vállalni.

A kötelező fenntarthatósági projekt-vállalások közül elsősorban a fenntarthatósággal kapcsolatos dokumentumok megléte, terjesztése – illetve az újrapapír használat fokozása jelent meg. Tapasztalatunk szerint az elsőnél komoly értelmezési problémák köszönnek vissza - az újrapapír használatot pedig a gazdálkodói-önkormányzati szférának sajnos nem sikerült a mindennapi gyakorlatba ültetniük.

1. Regionális gazdaságfejlesztés

Kiemelt projektkiírások (támogatott projektek száma: 314)

A prioritás célja a régió vállalkozásinak fejlesztése a hálózatosodás elősegítésével, korszerű tanácsadási tevékenységgel. Telephelyi infrastruktúrák, telephelyek, inkubátorházak és ipari parkok létesítése, szolgáltatásainak további fejlesztése. Kiemelt cél volt a szakképzés és felsőoktatás regionális jellegének, munkaerő-piaci beágyazódottságának erősítése a regionális gazdaság speciális igényeinek megfelelően. Az innováció terjedése, fejlesztése érdekében technológia transzfer irodák kerültek támogatásra.

Pozitívumként értékelhető a kiválasztási szempontrendszerben megjelenő környezeti fenntarthatósági elvárások. Így pl. előnyt jelentett, ha a projektek barnamezős területen valósultak meg vagy a beruházás (egészben vagy részben) megújuló energia használatára épült, vagy a technológia, hulladékhot hasznosító technológiák kerültek alkalmazásra. A kiírások általában lehetővé tették (esetenként többlet ponttal jutalmazták) az épületek energiahatékonyságának növelését, vagy megújuló energiaforrások hasznosítását szolgáló tevékenységeket.

A kiírások helyesen szorgalmazták a változatos együttműködési konstrukció kialakítását (a vállalkozások egymás közötti együttműködésén kívül, a vállalkozások oktatási vagy K+F intézményekkel való együttműködését is, helyi gazdasági szereplők klaszterre alakítását stb.). Ez elősegítette a különböző országos és régiós programokban megfogalmazott kulcságazati célkitűzések versenyképességének növelését. Ilyen szempontból elsődlegesen az országos programok hibája, hogy azokban az ökológiai szempontok nem kerültek elég hangsúlyos beépítésre.

A gazdaság és felsőoktatás szereplői közötti képzési-együttműködési projektek nagy részében a felhasználható szakmai tudás piacorientált sablonra (az autóipar bővületében) készült, ahol az ökológiai szemléletkövetítésnek esélye sem volt a technokrata sablonprojektekkel szemben.

A kiemelt célként deklarált, KVV-k vállalkozói ismereteit, hatékonyabb működtetését segítően meghirdetett szakma-specifikus tanácsadási projektek hasznosak ugyan, de a fent jelzett szemléletbeli-ismeretátadási hiányosságok elmaradása itt hosszú távon még súlyosabb hátrányokat okozhatnak.

Bár a régióban kiemelten hátrányosnak besorolható térség nincs, a „hátrányosnak” minősülő” kistérségek jövedelemtermelő képességének növelését azonban segíteni kellett. Ehhez képest gazdaságfejlesztési és környezetvédelmi szempontból egyaránt problémás, hogy a telephelyfejlesztések egyötöde az M1-es autópálya tengelye mentén (főként Győr és Mosonmagyaróvár térségében) koncentrálódik.

2. Turizmusfejlesztés – Pannon örökség megújítása

Kiemelt projektkiírások (támogatott projektek száma: 136)

A prioritás célja a régió sajátos természeti, történelmi és kulturális örökségének értéktudatos és komplex megőrzése, védelme. A komplexitás itt a termálfürdőkre alapozott egészségturisztikai és rekreációs, szabadidős fejlesztéseket - valamint a történelmi emlékek és kulturális értékek egymásra épülő, egymást kiegészítő integrált fejlesztési láncolatát jelentette. De az új, egyedi arculatú fejlesztések mellett támogathatók voltak a tájegységekre jellemző ökoturisztikai, tematikus programok, szolgáltatások fejlesztése is. Turisztikai témában is támogatták az újszerű együttműködési formákat (klaszterek, (turisztikai desztinációs menedzsment szervezetek) megalakítását.

A prioritás keretében tervezett támogatható tevékenységek alapvetően építésre koncentráltak és kevés lehetőséget adtak integrált projektek kidolgozására. A csupán gyógyvizekre, helyi látványosságokra koncentráló kezdeményezések, vagy a turisztikai céllal kiépített kerékpárutak önmagukban kevésbé vonzóak – ezek mellé számos más turisztikai elem fejlesztése lenne szükséges. A gyógyvízturizmus fejlesztése fontos ugyan, de fenntarthatóság szempontjából célszerűbb lenne inkább a már meglévő létesítmények szolgáltatás-fejlesztésére koncentrálni. Sajnálatos, hogy az épületek energiahatékonyságát, a megújuló energiaforrások hasznosítását szolgáló tevékenységek a kiírásban nem minden esetben kerültek kiemelésre. Igaz, - ha plusz pontot nem is kaptak - ezek a beavatkozások is támogathatók voltak. A szálláshelyek fejlesztésére irányuló kiírásokban azonban már ezek a fejlesztések már több támogatást kaptak, miként - indokolt esetben - kötelező elemként jelent meg az azbesztmentesítés is.

3. Városfejlesztés

Kiemelt projektkiírások (támogatott projektek száma: 59)

A prioritás a városközpontok, leromlott városi lakóterületek integrált rehabilitációjára irányult; kiemelten a fizikai infrastruktúrák javítására, valamint a városi közösségi

közlekedési rendszerek fejlesztésére. A prioritás támogatta a leromlott vagy leszakadó városrészek integrált település-rehabilitációs akciók végrehajtását, továbbá a városközpontok és barnamezős területek fizikai. Lehetőséget teremtett a városi területek fizikai, műszaki és társadalmi-gazdasági megújítására, különösen a térségi központi funkciókat ellátó városokban. A helyi és városi közösségi közlekedés biztonságosabbá és színvonalasabbá tétele érdekében közlekedésbiztonsági, forgalomtechnikai, irányítási utastájékoztatói rendszerek fejlesztése.

A kiemelt (funkcióbővítő és szociális rehabilitációt szolgáló) konstrukciókat a régió 5 megyei jogú városa tudta igénybe venni - összesen 29 település (ebből 28 város) tudott különféle egyéb városfejlesztési célokat megvalósítani. Pozitívumként értékelendő, hogy több projekt integrált, szinergikus hatásokat felmutató akcióterületi beavatkozással segítette a városok központi és rekreációs területeinek megújulását. Különösen sikeresek azok a projektek (volt ilyen is), ahol a fizikai infrastruktúra komplex városrehabilitációs eszközök alkalmazásával újult meg, miközben funkcióbővítés tartalmú fejlesztést is felmutatott. Több projekt azonban nem élt a lehetőséggel és komplexitás helyett csak esztétikai célokat helyezte a hangsúlyt (és csak belvárosi területek, építészeti értékű épületek, és az azokhoz kapcsolódó közművek megújítására pályáztak).

A kiírásokban csak egyes résztvevőknél (így pl. a közvilágítás korszerűsítésénél) került konkrétan nevesítésre az energiahatékonyság kívánalma. Egyes kiírások (pl. kisléptékű városfejlesztés felhívásai) a középületek felújítását energiaracionalizáláshoz illetve a legjobb elérhető technológiák (BAT) alkalmazásához kötötték.

A régió nagyvárosaiban és az agglomerálódó környezetükben tapasztalható egyre nagyobb zsúfoltság, a gépjármű-közlekedés okozta súlyosbodó környezetterhelés, a kisebb településekre jellemző elégtelen közösségi közlekedés fokozottabban indokolná a belvárosok autómentesítését, a helyi és helyközi közösségi közlekedés feltételeinek javítását. Sajnálatos, hogy erre kevés a komoly szándék – még a közösségi közlekedési projekteknél is az egyéni motorizált közlekedés szempontjai kapnak elsőbbséget. Bár ehhez több pályázati forrás is nyitva állt, a kerékpárutak fejlesztése még mindig nem szerves része a településfejlesztési projekteknél (csak minden hatodik településfejlesztési projekt tartalmazott kerékpáros elemeket).

4. Környezetvédelmi és közlekedési infrastruktúra

Kiemelt projektkiírások (támogatott projektek száma: 140)

Cél volt a településszerkezethez és a tájhoz illeszkedő korszerű és környezetbarát (szennyvízkezelő, vízvédelmi) rendszerek alkalmazásának elősegítése, a meglévő környezetterhelő létesítmények rekultivációja. Biztonságos, jó állapotú felszíni vizek az EU Víz Keret irányelvnek megfelelően. Az alsóbbrendű közúthálózat és a kerékpárút-hálózat fejlesztésével a települések, térségek belső elérhetőségi viszonyainak javítása – a kerékpározás, mint környezetbarát közlekedési mód terjedésének ösztönzése.

A kistelepülések belterületén történt szennyvízkezelési projektek környezeti haszna gyors és vitathatatlan. Pozitívum, hogy az időszak végén a kiírások már megengedték a meglévő csatorna-rendszerre való rákötést, de támogatták a kistelepülésnek saját alternatív szennyvízkezelő megoldásait is. A felhagyott hulladéklerakók rekultivációja fontos, de ez is csővégi megoldásra koncentrált. Pozitív ahol a kiválasztási szempontrendszerben megjelentek környezeti fenntarthatósági szempontok (pl. a rekultiváció esetében a rétegréndek kialakításához szükséges töltőanyag szállítási távolsága, vagy a csapadékvíz-elvezető rendszerek esetében a természetes vízrendszerekhez történő illeszkedés).

A szilárd ill. folyékony hulladék megelőzése, az illegális lerakások csökkentése (az ökológiai összefüggések tudatosítása) érdekében azonban mindkét prioritás színvonalasabb szakmai ismeretterjesztést és lakossági kommunikációt igényelt volna. Jó példa erre a „fenntartható településekért” (sajnos csak 2010-ben) kiírt pályázat, melynek keretében olyan komplex környezetfejlesztési helyi programok és arra épülő beruházások, projektek nyertek támogatást, melyek elősegítették a helyi térségfejlesztés megvalósítását és hozzájárultak a településen élők szemléletváltásához, környezettudatos magatartásához.

Mintául szolgálhattak ezek a projektek az önkormányzatok, a helyi gazdálkodók és a civil szervezetek értelmes együttműködésére is.

A „folyóvízes” projektek egy része valós problémát oldott meg magas szakmai színvonalon, némelyik szakmai hivatkozása (revitalizációnak való nevezése), ökológiai haszna azonban fenntarthatósági szempontból erősen vitatható (pl. a Nagy-Pándzsa patak kiegyenesítése, kikövezése). A projekt engedélyezési-bonyolítási időszakában szakmai és jogi környezete számára sem szerencsés, ha a pályázatnyertes és a kivitelezést engedélyező hatóság egymáshoz közelálló, vagy azonos vízügyi szervezet. A közutak projektek szakmai indokoltságát (problémák ismeretében) nehéz vitatni – a kapcsolódó közúti forgalomnövekedés/átrendeződés okozta ökológiai-egészségügyi hatások hatásvizsgálata sajnos leginkább elmaradt. A kerékpárút hálózatok fejlesztésénél alkalmazott műszaki megoldások költségcsökkentési okok miatt gyakran ellentmondásosak (pl. a problémás csomópontok kihagyása). Jellemző gyakorlat sajnos, hogy a kerékpársávokat – újabb konfliktusforrásokat generálva - a gyalogjárdák megosztásával jelölik ki. Másik gond, hogy az önkormányzatok sajnos nem fordítanak kellő gondot a kiépített kerékpárút hálózat fenntartására.

5. Helyi és térségi közszolgáltatások fejlesztése

Kiemelt projektkiírások (támogatott projektek száma: 217)

A prioritás célja, hogy (a településszerkezeti sajátosságokat is figyelembe véve) „esélyegyenlő módon” biztosítsa a településen lévő humán közszolgáltatásokhoz való hozzáférést és javítsa a szolgáltatások minőségét. Az egészségügyi ellátások kistérségi optimalizálását, a leromlott infrastruktúra fejlesztéséhez 143 db rendelő építése, felújítása fejeződött be. A közoktatási intézmények infrastruktúra- és eszközfejlesztése a tudás alapú információs társadalom megteremtését célozta (ehhez 90 óvoda, általános-ill. középiskola felújítására, bővítésére történt meg). Ezenfelül 19 db bölcsőde fejlesztési projekt lebonyolítása került sor, és 53 különböző (közoktatási és szociális) intézmény akadálymentesítésére történt meg.

A pályázatok (kényszerűségből) sajnos prevencióra, ismeretterjesztésre alig - hanem elsősorban infrastrukturális fejlesztésekre, beszerzésekre koncentráltak. A pontozással értékelt tartalmi-szakmai szempontok között plusz pontot ért az a beruházás, amely kimutathatóan hozzájárult az intézmény működési költségeinek csökkentéséhez, valamint ha működési költséget csökkentő környezetbarát technológiákat, megújuló energiaforrások felhasználását célzó megoldásokat alkalmaztak.

Vállalati együttműködés és klaszterek támogatása (2008,2011)

Regionális képzési, foglalkoztatási hálózati együttműködések fejlesztése (2010)

A régió innovációs potenciáljának fejlesztése innovatív start-up cégek létrehozásával (2012)

Vállalati tanácsadás (2009, 2010)

Az üzleti infrastruktúra és a befektetési környezet fejlesztése- ipari parkok, iparterületek és inkubátorházak támogatása (2007,209, 2011)

Telephelyfejlesztés (2009, 2010, 2011)

Ipartelepítés (2009, 2010, 2011)

Széchenyi Tőkebefektetési Alap

A régió nemzetközi jelentőségű kulturális és világörökségi helyszíneinek fenntartható turisztikai célú hasznosítása valamint kiemelt, nemzetközi jelentőségű gyógyfürdők fejlesztése (2008,2009, 2012)

Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése (2008.,2009, 2012.).

Turisztikai szolgáltatások fejlesztése (2011)

Helyi és térségi turisztikai desztinációs menedzsment szervezetek és turisztikai klaszterek létrehozása és fejlesztése (2008, 2010,2012)

Városközpontok funkcióbővítő megújítása a nem megyei jogú városokban (2007,2009)

Megyei jogú városok városrehabilitációs témájú kiemelt projektjavaslatai
(2007,2009,2013)

Kisléptékű, pontszerű kisvárosi fejlesztések (2007,2010)

Közösségi közlekedés fejlesztése (2008, 2010, 2012)

Kistelepülések szennyvízkezelése (2008,2009,2011)

Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek fejlesztése (2008. 2009.,2011).

Helyi és kistérségi szintű rekultivációs programok elvégzése (2008,2009)

Környezetfejlesztési akciók a fenntartható településekért (2011)

Felszíni vizek minőségének javítása és felszíni vizek okozta kockázatok csökkentése
(2008)

Településeket összekötő utak fejlesztése (2008,209)

Kerékpárforgalmi hálózat fejlesztése (2007, 209,2011)

Belterületi utak fejlesztése (2009)

Egészségügyi alapellátás, egészségházak és járóbeteg szakellátás fejlesztése

Szociális alapszolgáltatások és gyermekjóléti alapellátások fejlesztése

Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz (Akadálymentesítés)

Készítette: dr. Kalas György és Németh Veronika, Reflex Környezetvédő Egyesület